

Сьоме, – все це знаходить відображення на філософсько-теоретичному рівні у головних постулатах постмодерну, який взагалі відмовляється від онтологічних проблем людського буття.

Підсумовуючи все вищесказане можна констатувати, що ми, поки що, не управляємо процесом розвитку і не можемо адекватно оцінити його наслідки. Так, зупинитися ми не можемо, але дещо ми вже знаємо, і головний висновок з цього дещо полягає у тому, що керівники держав і людства повинні зрозуміти, що конкретна людина є головною цінністю на Землі і всі інші проекти і весь розвиток повинен бути скерований на забезпечення життя і розвиток гармонійних відносин між людьми. Екологія людини мусить бути поставлена на перше місце.

Ореста Возняк

Прикарпатський національний університет імені В. Стефаника,
м. Івано-Франківськ

ІНФОРМАЦІЙНЕ СУСПІЛЬСТВО: ДІАЛОГ ЧИ КОМУНІКАЦІЯ?

Суспільство, котре раніше позначалося як постіндустріальне, швидко набуло ознак, які дали науковцям підстави стверджувати, що воно є інформаційним. Головною ознакою такого суспільства постало виробництво і поширення інформації, перетворення її на головний вид послуг, на товар і навіть на владу. Негативне розуміння поняття інформаційного суспільства пов'язане з розумінням його як суспільства маніпулятивного, такого в якому рівень маніпулювання свідомістю швидко зростає. Згідно з Лайоном, сфера комунікацій, що виникає внаслідок застосування інформаційних технологій, призводить до того, що більша частина населення абсолютно не усвідомлює стану розподілу влади і контролю в даному суспільстві. Окрім того з поля зору науки зникає сфера власне людського – суб'єктивності. Адже комунікація – це смисловий та ідеально-змістовий аспект соціальної взаємодії. Менш осмисленою в такій ситуації постає сфера спілкування – відносин такого типу, що характеризуються ставленням партнерів один до одного як до істот, наділених ознаками суб'єктивності. Ця сфера частково витісняється у проблемне поле дисциплін, які стосуються проблем релігії. Як наслідок термін *комунікація* частіше використовується у дискурсі, який можна охарактеризувати як **номіналістично-секулярний**, а термін *спілкування* розробляється і є часто вживаним в **реалістично-релігійній традиції**.

Але в першу чергу слід звернути увагу на те, що даними поняттями представлені різні форми сприйняття реальності. Про таку “подвійність” дійсності

говорить М. Бубер: “Світ двоякий для людини в силу двоякості її співвідношення з ним [1, с. 34]”. Подвійне світовідношення людини зумовлює і подвійність смислів, які несуть в собі ті чи інші поняття, які виражають дійсність.

Поняття **комунікації** є досить широким і ще не в повній мірі чітко окресленим. Про подвійність смислу, який несе в собі термін “**комунікація**” свідчить і те, що антропологія, біхевіоризм, лінгвістична філософія, прагматизм, психоаналіз, трансцендентальна феноменологія та екзистенціалізм виокремили філософський зміст **зовнішньої та внутрішньої комунікації**. На рівні **зовнішньої, маніпулятивної комунікації** між людьми немає нічого, що б об’єднувало їх, створювало деяку особливу спільність; в зовнішній комунікації люди розрізнені, вони не заодно, вони не співтворці нових сенсів, вони постають один для одного джерелом певної інформації, відбувається не діалог, а певний *контакт* (технічний діалог, часто гра, формальність, обмін інформацією, соціальною роллю). Тут людина тільки певний носій інформації про зовнішній, соціальний світ, світ “Я-Воно”, якщо дотримуватися термінології, запропонованої М. Бубером. Тому збільшення кількості таких контактів не задовольняє духовно-душевних потреб людини. Лише *зовнішня, маніпулятивна комунікація* призводить врешті-решт до переживання внутрішньої, екзистенціальної самотності, від якої так страждає сучасна людина. Суспільство масового споживання стає передумовою виникнення так званої *масової комунікації*, яка може стати формою руйнації *екзистенційного спілкування*, що означає наростання внутрішньої самотності та відчуження. Вихід за межі такої внутрішньої самотності, можливий лише у **внутрішній комунікації**, під якою розуміється така комунікація, яка *стосується глибинних смисложиттєвих орієнтацій і має вільний характер*. Це – комунікація-з-собою як акт самопізнання та самовідтворення, процес діалогу із власним “Я” [3, с. 291]. На даному рівні стає можливим усвідомлення потреби в Іншому (тут не має значення хто цей інший – інша Людина (навіть Інший я сам) чи Бог). Термін “*внутрішня комунікація*” за значенням ближчий до того смислу, який ми виокремлюємо терміном “*спілкування*”. Дане розрізнення корелюється з поділом М. Бубера **діалогу** на **справжній** (відповідно – *внутрішня комунікація*) і **несправжній** (*зовнішня комунікація*, в якій діалог не відбувається) [1, с. 108] ”.

Термін **комунікація** вживається здебільшого для пояснення і розкриття соціальних феноменів, окреслює смислові, змістові, інформативні аспекти соціальної взаємодії. Вона не передбачає ставлення до Іншого. **Комунікація** – це інформаційний зв’язок суб’єкта з тим або іншим об’єктом – людиною, твариною, машиною. Цей термін частіше вживається для позначення *інформативно-змістового* зв’язку, де головним постає саме передача, трансляція певного змісту інформації. Становлення особистісності тут не має принципового значення.

В. Ю. Даренський говорить про те, що деяким інваріантом розуміння соціальної комунікації є визнання наявності в ній двох різноякісних складових. Перша з них пов'язана в першу чергу, з передачею інформації в різних її видах, визначає рівень соціально-практичної взаємодії індивідів, груп і інститутів. Вона може бути окреслена як *інформаційна і діяльнісно-регулятивна* в широкому сенсі обох понять, тобто з включенням в них процесів формування певних стереотипів соціальної поведінки і “мовної особистості”, відтворення наукових знань і т.д. (власне *комунікація*).

Друга складова, як правило, для більшості дослідників комунікативних процесів залишається “в тіні”, хоча її взаємовплив з першою безумовно визнається (вище ми називаємо її “*внутрішньою стороною*” комунікації). Мова йде про *процеси глибинного спілкування*, які лиш опосередковано пов'язані з передачею інформації і соціальною практикою, але, в першу чергу, представляють собою передачу фундаментальних смисложиттєвих установок особистісного буття і відтворення відповідних пізнавальних здібностей і змістів свідомості індивідів [2, с. 3]. Найвищою формою спілкування постає **діалог** як “розподілення смислу” (В. А. Малахов).

Конститутивність спілкування по відношенню до людської свідомості стверджує філософ-діалогіст М. Бахтін. До атрибутивних рис свідомості належить її *здатність до відношення з буттям*. Воно позначає суб'єкт-суб'єктну взаємодію, що має духовно-практичний характер, тут завжди присутнє певне ставлення, відношення до Іншого. Поняття *спілкування* зосереджене саме на становленні особистості і фіксує *особистісно-екзистенційний* зв'язок між людьми. В основі спілкування лежать людські смисли, які постійно збагачуються в процесі прийняття Іншого і творчому пошуку спільної позиції.

Однією із найбільших небезпек, які очікують на людину у сучасному інформаційному суспільстві є можливість відчуження всіх найсуттєвіших проявів людськості, їх розчинення та перетворення на дискретні частини численних інформаційних потоків. Наукове розрізнення понять “комунікація” та “діалог” не дозволяє сфері суб'єктивності зникнути з предметного поля науки, зокрема гуманітарних дисциплін, і відкриває перед нею нові перспективи розвитку. Окрім цього, теоретично обґрунтовується можливість кожного *бути* не лише через участь у соціальній комунікації, а й через відкрите самостояння та самотворення в діалогічній позиції до світу.

1. Бубер М. *Диалог* / Мартин Бубер // Два образа веры: Пер. с нем. М. И. Левина, С. В. Лезов, И. И. Маханьков... / Под ред. П. С. Гуревича, С. Я. Левит, С. В. Лезова. – М.: Республика, 1995. – 464 с. – (Мыслители XX века).

2. Даренский В. Ю. Структура “глубинного общения”/ Практична філософія №1 – 2005 (№15) – С.3-11.

3. Хамітов Н. Комунікація / Філософський енциклопедичний словник / Під ред. В. І. Шинкарука. – К: Абрис, 2002. – С.291.

Ольга Вербицька

Львівський національний університет імені Івана Франка,
м. Львів

ПОСТМОДЕРНІЗМ ЯК ФІЛОСОФІЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Сучасне суспільство можемо визначити як “суспільство споживання”, “суспільство постіндустріального типу” або ж “інформаційне суспільство”. Інформація повсюдно присутня у ньому, як “універсальна субстанція, що пронизує усі сфери людської діяльності, слугує провідником знань та думок, інструментом спілкування, взаєморозуміння та співробітництва, утвердження стереотипів мислення та поведінки” [2]. Невпинне зростання кількості інформації (аж до інформаційного перенасичення), її вагомість та доступність, нескінченність форм інтерпретації стають важливими рисами сучасності, і дозволяють говорити, як про позитивні, так і про негативні сторони її взаємодії із соціумом. Мережа Інтернет, кіберпростір – місце, де інформаційні процеси пришвидшуються, а отже, виявляють себе найповніше.

Більшість філософських теорій, що стосуються критики та виявлення особливостей функціонування та розвитку сучасного суспільства, можна об’єднати під назвою “постмодернізм” або “постмодерна критика”. Згідно з Норманом Дензіном даний філософський напрям постає “як нова форма осмислення сучасного історичного моменту”; “історичні трансформації після Другої світової війни”; “соціальне, культурне та економічне життя у час пізнього капіталізму” [1, с. 3]. Постмодерністи (серед них постструктуралісти Ж. Деріда, Ж. Бодріяр, Ж. Дельоз, М. Фуко) так чи інакше наголошують на зростанні ролі інформації і на процесах, пов’язаних з її впливом на індивіда. Через такі поняття як “дискурс” (М. Фуко) та “симулякр” Ж. Бодріяра філософи показують негативний бік інформації: яким чином за допомогою інформації владні групи можуть нав’язувати власну мовленнєво-мисленнєву, яким “штучним” стає світ, коли інформація реальніша за дійсність. Їхні міркування продовжують Джордж Рітцер,